

Samen bereik je meer

*Een studie naar het effect van het samenbrengen van effectieve interventies
vanuit Video Home Training en School Video Interactie Begeleiding*

Pety Froma- Medema
Studentnr: 2153021
Master Special Educational Needs
Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Leerroute: School Video Interactie Begeleiding
Begeleider: Marijke Reith
Mei, 2011

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Samenvatting	5
Introductie	6
Hoofdstuk 1: De onderzoeksvraag	7
1.1 Hoe ben ik tot mijn onderzoeksvraag gekomen?	7
Hoofdstuk 2: Theoretisch onderzoek	10
2.1 Video Home Training	10
2.2 Onderzoek naar de effecten van video- feedback in gezinsprogramma's	10
2.3 Oplossingsgericht begeleiden	11
2.4 Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school	13
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodiek en methoden	15
3.1 Welke onderzoeksmethodiek heb ik gekozen?	15
3.2 Plan van aanpak	16
3.3 Logboek en GROW – model	16
3.4 Critical friends	17
3.5 Ethiek	17
3.6 Validiteit en betrouwbaarheid	18
Hoofdstuk 4: Welke gegevens heb ik verzameld?	19
4.1 Data verzameling: Kwalitatieve gegevens	19
4.2 Achtergrondinformatie	19
4.2.1 Interviews met ouders	20
- Gedragsproblematiek	
- Advies of hulp van anderen	
- Effectieve interventies	
- Hulp-, leer- en schaalvragen	
4.2.2 Interviews met leerkrachten	21
- Gedragsproblematiek	
- Advies of hulp van anderen	
- Effectieve interventies	
- Hulp-, leer- en schaalvragen	
4.2.3 Interview met de schoolmaatschappelijk werker	24
- Gedragsproblematiek	
- Advies of hulp van anderen	
- Effectieve interventies	
4.3 De SVIB-trajecten	25
4.3.1 Traject leerling 1	25
4.3.2 Traject leerling 2	26
4.4 Analyse en interpretatie	28

Hoofdstuk 5: Evaluatie, interpretatie, conclusie en aanbevelingen	29
5.1 Wat heeft het onderzoek opgeleverd?	29
5.2 De relatie tussen de verzamelde data, de literatuur en de onderzoeksvraag	29
5.2.1 Antwoorden op de onderzoeksvraag	30
5.3 Conclusie	32
5.4 Aanbevelingen voor de praktijk	32
Hoofdstuk 6: Nawoord	33
Literatuurlijst	34

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewvragen aan ouder, leerkracht en schoolmaatschappelijk werk

Bijlage 2: Vragenlijst voor de eindgesprekken met ouders en leerkrachten

Voorwoord

Als intern begeleider op een school voor speciaal basisonderwijs heb ik veel te maken met kinderen met gedragsproblematiek en de handelingsverlegenheid van leerkrachten en ouders van deze kinderen. Toen ik aan mijn opleiding als School Video Interactie Begeleider begon merkte ik al snel hoe leerkrachten door een SVIB traject leerden reflecteren op hun eigen handelen en hoe dit effect had op het gedrag van de kinderen in de klas. Tijdens gesprekken met onze schoolmaatschappelijk werker bleek dat 80 % van de hulpvragen van ouders betrekking hebben op gedragsproblematiek. Ik herinnerde me de lezing van Hilary Kennedy over Video Interaction Guidance in Schotland op een Capita Selecta dag van Fontys OSO, waarbij school en ouders samen video interactiebegeleiding kregen en besloot om op mijn school ook de ouders en leerkrachten samen te brengen om te zien of zij door oplossingsgericht overleg konden komen tot een gezamenlijke aanpak bij de gedragsproblemen van het kind.

Pety Froma - Medema
Groningen, mei 2011

PRAKTIJKONDERZOEK SVIB 2011

SAMENVATTING

Onderzoeksvraag:

Kan ik effectieve interventies van ouders en leerkrachten van kinderen met gedragsproblemen op een oplossingsgerichte manier samenbrengen zodat zij komen tot één gezamenlijke aanpak bij het kind?

Deelvragen :

Hebben ouders en leerkrachten dezelfde hulpvragen met betrekking tot het gedrag van de kinderen? Zo ja, welke?

Lukt het mij om de vanuit SVIB (School Video Interactie Begeleiding en VHT (Video Home Training) geadviseerde positieve interventies op een oplossingsgerichte manier samen te brengen tot één gezamenlijke aanpak?

Hoe wordt deze aanpak door ouders en leerkracht ervaren?

ONDERZOEKSCONTEXT

SBO De Delta, Appingedam

2 leerkrachten

2 ouders

Schoolmaatschappelijk werk

Opbrengst van het onderzoek

Ouders en leerkrachten blijken dezelfde hulpvragen te hebben.

Oplossingsgericht over de gedragsproblematiek met elkaar overleggen blijkt een positieve invloed te hebben op het gedrag en de houding van zowel ouder als leerkracht ten opzichte van het kind.

Het blijkt niet altijd mogelijk om te komen tot één gezamenlijke aanpak omdat er ook andere factoren meespelen, zoals de gezinssituatie (invloed van het gedrag van andere kinderen, minder gestructureerde omgeving, enz.)

Wel zijn er overeenkomsten in aanpak door ouders en leerkracht geconstateerd, zoals:

- Duidelijk en consequent zijn
- Structuur bieden
- Complimenteren
- Ongewenst gedrag bespreken en samen met het kind naar oplossingen zoeken

Bovenstaande punten blijken een positieve invloed te hebben op het gedrag van de kinderen.

Het is zinvol om regelmatig structureel overleg te plannen tussen ouders en leerkrachten van leerlingen met gedragsproblemen.

Hierbij is het niet echt noodzakelijk om elkaars effectieve interventies over te nemen, het samen praten over wat werkt en wat niet blijkt voldoende om zelf een positieve interventie binnen de eigen situatie te bedenken en samen afspraken op elkaar af te stemmen.

Er is effect te zien in het gedrag van de kinderen maar dit kan ook te maken hebben met Hawthorne –effect.

De resultaten van het onderzoek zijn subjectief en zeggen door de beperkte opzet niets over de externe validiteit.

Theoretische Onderbouwing

Video Interaction Guidance in Schotland – Hilary

Kenedy op Capita Selectadag Fontys

Handboek oplossingsgericht werken:

L. Cauffman

Oplossingsgericht begeleiden in het Primair

Onderwijs: D.Kayser

Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen:

M. Durrant

Onderzoeksmethoden & technieken Actieonderzoek.

- Gestructureerde individuele interviews
- Ongestructureerde interviews
- Indirecte observatie door middel van video- opnamen.
- Schaalvragen.
- Logboek en GROW – model
- Triangulatie: vergelijking van gegevens die afkomstig zijn van verschillende bronnen en verkregen zijn door het gebruik van verschillende technieken.

Discussie

Naast de cognitieve vorderingen moet het sociaal- emotionele beeld van alle basisschoolleerlingen tijdens ieder oudergesprek besproken worden

Introductie

Internationaal is er de afgelopen decennia veel aandacht geschonken aan inclusie. 'Inclusief onderwijs' wil samen met ouders, volwassenen en leerlingen in hun directe leefomgeving onderwijs aanbieden, dat tegemoet komt aan de diversiteit van behoeften van leerlingen, met of zonder beperkingen. In Nederland wordt inclusief onderwijs gestimuleerd met wetgevingen als 'Weer Samen Naar School' (WSNS) in 1995, Leerlinggebonden financiering (LGF) in 2003 en 'Passend Onderwijs' dat in 2011 ingevoerd zal worden. Het zijn de leerkrachten op de (speciale) basisscholen die het inclusief onderwijs in de praktijk moeten uitvoeren. Leerkrachten moeten hiervoor beschikken over de volgende competenties:

- Kennis: verschillende beperkingen, klassenmanagement, werkvormen en differentiatie, vakken, wetgeving, organisatiestructuren binnen s(b)o en het reguliere onderwijs.
- Vaardigheden: omgaan met diverse beperkingen waarbij tegemoet wordt gekomen aan de (onderwijs)behoeften van leerlingen, diverse instructie- en werkvormen, leerlijnen toepassen, handelingsplannen schrijven en uitvoeren, reflecteren op eigen competenties en hanteren van collegiale consultatie.
- Houding: positieve houding ten opzichte van kinderen met een beperking en het omgaan met verschillen tussen leerlingen.

Bij het werken aan deze competenties is er een duidelijke rol voor mij als SVIB-er weggelegd op de SBO- school waar ik werkzaam ben als intern begeleider en coördinator LGF-leerlingen. Er is op deze school een mix aanwezig van kinderen met leer- en/ of gedragsproblemen waarbij leerkrachten regelmatig een leervraag hebben over het omgaan met een leerling met beperkingen. Ook zijn er 25 leerlingen aanwezig met een indicatie van cluster 1-2-3 en 4. Volgens de wetgeving rond LGF hebben ouders en school de verplichting om regelmatig contact te hebben met elkaar. In mijn praktijksituatie worden ouders van deze leerlingen betrokken bij de totstandkoming van het handelingsplan en hebben ouders en school 3 x per jaar overleg en evaluatiemomenten naast de reguliere ouder- en rapportavonden. Ik vind het belangrijk dat ouders door de leerkracht als bron van informatie worden gezien met betrekking tot vragen over hun kind. Een goede communicatie, zowel verbaal als non- verbaal is een voorwaarde, evenals luisteren naar elkaar en het hebben van een open, begripvolle houding. Op die manier is het mogelijk om bij problemen samen naar oplossingen te zoeken. Bij de leerlingen zonder een LGF indicatie is het contact tussen ouders en leerkrachten over gedragsproblematiek binnen mijn school minder frequent, mede door het feit dat veel kinderen uit omliggende dorpen komen. Leerkrachten stellen hun leer- en hulpvragen aan de intern begeleider of psycholoog, terwijl ouders met hun vragen naar de schoolmaatschappelijk werker of naar externe hulpverleningsinstanties gaan. Vaak wordt er daarna op twee fronten (thuis en op school) aan de problematiek gewerkt zonder dat er sprake is van overleg. In mijn onderzoek wil ik me richten op de effecten van het gebruik van positieve ervaringen van ouders en leerkrachten vanuit de hulpverlening op school (SVIB) en thuis (VHT) om elkaars handelen bij de leerling met gedragsproblematiek te versterken en eventueel te komen tot een gezamenlijke aanpak op school en thuis.

Hoofdstuk 1 De onderzoeksvraag

1.1 Hoe ben ik tot mijn onderzoeksvraag gekomen?

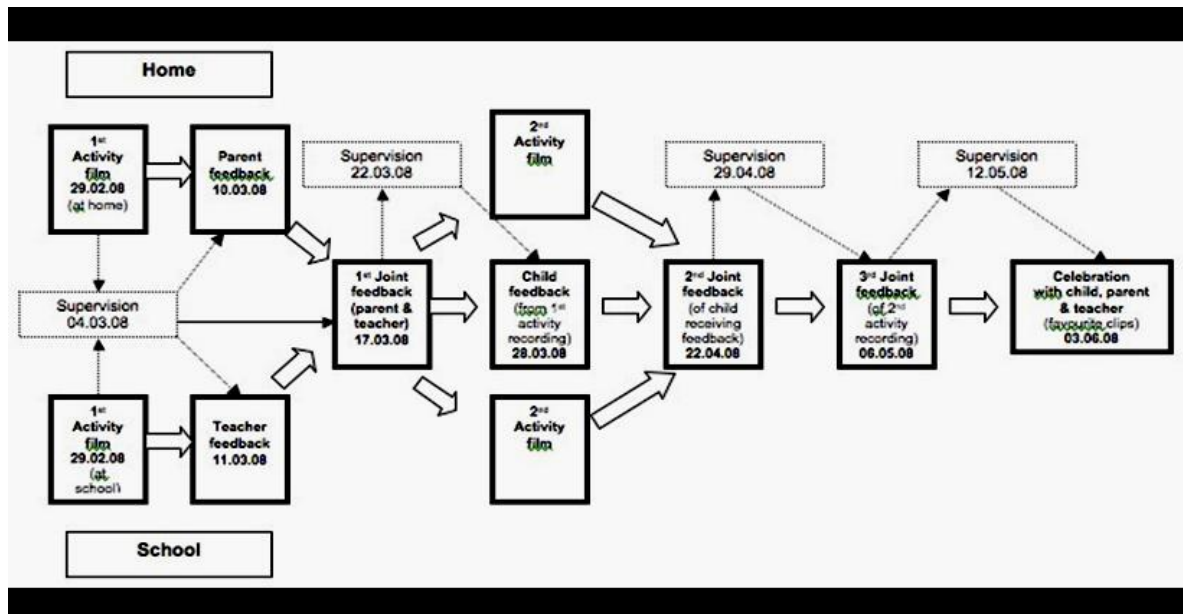
TEAM - Together Each Achieves More (Jackson & Mc Kergow, 2002)

In mijn praktijk ervaren leerkrachten, maar ook ouders, problemen in de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen. Voor deze leerlingen komen de leerkrachten met een leervraag bij de Intern begeleider of SVIB-er.

Ouders lopen thuis vaak tegen dezelfde problemen aan bij hun kind en leggen hun hulpvraag neer bij de schoolmaatschappelijk werker. Sommige ouders krijgen thuis begeleiding, soms met Video Home Training via externe hulpverleningsinstanties of volgen een oudercursus 'Omgaan met kinderen met gedragsproblemen'.

Aan leerkrachten en ouders wordt afzonderlijk hulp/advies gegeven. Er is weinig afstemming tussen de aanpak op school en de aanpak thuis.

De inspiratie voor mijn onderzoek ontstond op de Capita Selecta dag van Fontys OSO in 2009. Op deze studiedag hield Hilary Kennedy uit Schotland een lezing over Video Interactie Begeleiding in Schotland (*Video Interaction Guidance in Scotland*). Tijdens deze presentatie vertelde ze dat in Schotland 'Video Interaction Guidance' op twee sporen werkt. Er wordt een video - opname gemaakt waarna er een feedback - gesprek met de ouder en een feedback gesprek met de leerkracht wordt gevoerd. Daarna volgt er een supervisie waarbij ouder en leerkracht een gezamenlijk feedback gesprek voeren. Vervolgens wordt er weer gefilmd en wordt er samen met het kind naar de film gekeken en volgt er weer een supervisie met ouder en leerkracht. Aan het eind worden alle partijen samen gebracht en de 'successen' gevierd. Tijdens het filmen en de gesprekken is er sprake van een positieve focus. De videofragmenten laten positieve interactie en communicatie zien om de negatieve overtuigingen, attributies en verwachtingen om te buigen. Het gevolg van deze interventies was dat er positieve verandering in gedrag en relatie plaatsvond bij de deelnemers. Dit was het gevolg van het gevoel van gezamenlijk plannen en beslissingen nemen, verantwoordelijkheid delen, eerlijkheid en openheid en het hebben van vertrouwen in elkaar. Bij mij ontstond toen het idee om op mijn eigen school te onderzoeken of het mogelijk is om de positieve ervaringen die ouders bij de VHT hebben samen te brengen met de positieve ervaringen van leerkrachten bij SVIB.

Traject 'Video Interaction Guidance' zoals dit wordt uitgevoerd in Schotland.

PowerPoint presentatie Hilary Kennedy, Capita Selecta studiedag Fontys OSO, December 2009

In de notitie van minister Marja van Bijsterveldt (*Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*), aan de Tweede Kamer (*januari 2011, vergaderjaar 2010-2011, 32500 VIII, nr 22, blz 3*) over Passend Onderwijs wordt genoemd dat verschillende soorten hulpverleners en specialisten op school niet van elkaar weten wat ze aan het doen zijn. Oplossingen zijn óf bij het onderwijs ondergebracht óf bij de zorg. De samenwerking tussen beide is onvoldoende. Door die verkokering gebeurt het bijvoorbeeld dat leerlingen naar een school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen gaan, zonder dat er hulp is voor de ouders.

Ik wil onderzoeken of het mogelijk is om de oplossingen met betrekking tot gedragsproblematiek binnen het onderwijs samen te brengen met de oplossingen die de ouders aangereikt krijgen naar aanleiding van de problematiek thuis.

Mijn onderzoeksvraag is:

Kan ik effectieve interventies van ouders en leerkrachten van kinderen met gedragsproblemen op een oplossingsgerichte manier samenbrengen zodat zij komen tot één gezamenlijke aanpak bij het kind?

De deelvragen die ik hierbij geformuleerd heb:

- Hebben ouders en leerkrachten dezelfde hulpvragen met betrekking tot het gedrag van de kinderen? Zo ja, welke?
- Lukt het mij om de vanuit SVIB (School Video Interactie Begeleiding) en VHT (Video Home Training) geadviseerde positieve interventies op een oplossingsgerichte manier samen te brengen tot één gezamenlijke aanpak?
- Hoe wordt deze manier van werken door ouders en leerkracht ervaren?

Ik denk dat ouders en leerkrachten kunnen leren van elkaars aanpak en interventies. Ik hoop dat ik met de resultaten van dit onderzoek een bijdrage kan leveren om

ouders en leerkrachten meer samen te laten werken bij de aanpak van gedragsproblemen. Het is immers het kind dat centraal staat in de begeleiding.

Bij de invoering van Passend Onderwijs is het belangrijk dat uitgegaan wordt van wat het kind nodig heeft. Ouders zijn hierbij belangrijke partners voor school en hulpverlening.

Ik hoop dat het onderzoek mij antwoorden geeft op de vraag of de effectieve aanpak die door leerkrachten en ouders wordt gebruikt bij leerlingen met gedragsproblemen bruikbaar is in zowel de thuis- als schoolsituatie. Als het onderzoek op mijn vraag een positief antwoord geeft kan ik het advies geven aan de school, om te komen tot meer overleg met de ouders. Het zou dan mogelijk moeten zijn om tot een meer gestructureerde aanpak van gedragsproblemen bij leerlingen, op school en thuis, te komen.

Hoofdstuk 2 Theoretisch onderzoek

2.1 Video Home Training

Omdat Video Home Training buiten mijn werkveld ligt, heb ik me eerst verdiept in literatuur omtrent deze vorm van begeleiden en heb ik de DVD *'De druk van druk gedrag'*, (stichting *lichaamstaal*), bekeken. Dekker en Biemans (1994), noemen als voorwaarden voor VHT dat er zorgvuldig ingeschat dient te worden of de ouders de mogelijkheden hebben om zich te ontwikkelen in het hanteren van de basiscommunicatie. Ook zijn de gezinsomstandigheden en de samenstelling van het gezin van belang, evenals het feit of er probleemgeoriënteerde hulpverlening in het gezin aanwezig is. In dat geval moet er een mogelijkheid zijn tot samenwerking en inhoudelijke afstemming. Omdat ik bij mijn onderzoek gezinnen betrek die al een VHT traject hebben doorlopen is er dus vanuit deze begeleiding al een voorselectie geweest met betrekking tot de kans van slagen van de gepleegde interventies. Binnen de Jeugdhulpverlening blijkt VHT een welkome aanvulling om bepaalde typen kinderen en gezinnen te kunnen ondersteunen. Genoemd worden o.a. hyperactieve kinderen en kinderen met autistische of aan autisme verwante stoornissen. Deze gezinnen krijgen VHT aangeboden omdat men denkt dat ze op deze manier effectiever geholpen kunnen worden dan met de gangbare – vooral verbale – methodieken. In het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) wordt VHT vaak toegepast als behandelingsmethode voor ouders die met opvoedingsproblemen te kampen hebben. Bij de gezinnen die bij mijn onderzoek betrokken zijn is er in één gezin sprake van VHT in verband met opvoedingsproblematiek en in het andere gezin is er een combinatie van opvoedingsproblematiek en PDD/NOS, een aan autisme verwante stoornis.

2.2 Onderzoek naar de effecten van video- feedback in gezinsprogramma's

Door Ruben Fukkink is in 2007 een onderzoek gedaan naar de effecten van video-feedback in gezinsprogramma's, (*Video-feedback in breedbeeld- perspectief*), Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Dit onderzoek laat statistisch significante positieve effecten zien van 'video-feedback'-interventies op het opvoedingsgedrag en de attitude van de ouders en de ontwikkeling van het kind in gezinnen met jonge kinderen. Ook bleek uit dit onderzoek dat kortere programma's effectiever bleken voor de verbetering van opvoedingsvaardigheden. In alle literatuur over video-interactie begeleiding wordt het belang benadrukt van positieve feedback en een algemene positieve bejegening van de gefilmde persoon. (Berger, 1978; Fuller & Manning, 1973; Dorwick, 1991). Uit het onderzoek van Fukkink bleek dit te leiden tot een positievere beleving van de ouders. De gedragsgeoriënteerde programma's zijn primair gericht op het interactiegedrag, dat het vertrek- en eindpunt vormt van de begeleiding. Het empirische effectonderzoek naar video-feedback is samengevat voor verschillende gebruikscontexten, onder andere het onderwijs (Hitchcock, Dowrick & Prater, 2003; Hung & Rosenthal, 1981). De resultaten van deze kwalitatieve overzichtsstudies zijn eensgezind positief: video-feedback leidt tot een verbetering van het getrainde gedrag. In onderzoeken van vaak relatief zwakkere opzet heeft Video Home Training wisselende uitkomsten laten zien. Gemiddeld genomen zijn de effecten van VHT – voor zover adequaat onderzocht – positief. De meta-analyse van Fukkink laat zien dat de effecten van video-

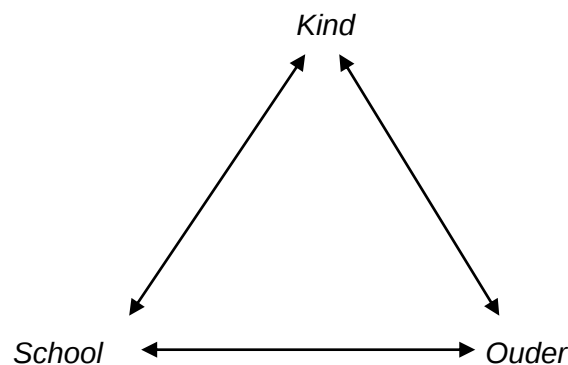
feedback afhankelijk zijn van de duur van het programma (voor het gedragsdomein), risicofactoren bij de ouders (voor het attitude- en kinddomein) en de specifieke focus bij de analyse van de beelden (voor het attitude-domein). Er worden aanbevelingen gedaan om in vervolgonderzoek niet alleen één hoofdeffect van VHT te onderzoeken, maar ook na te gaan welke ouder-, kind-, gezins- en programmakenmerken de effecten van VHT modereren.

2.3 Oplossingsgericht begeleiden

You cannot solve a problem with the same kind of thinking that created it.
(Albert Einstein)

Tijdens mijn SVIB – opleiding heb ik kennis gemaakt met Oplossingsgericht Begeleiden en ben hierdoor erg enthousiast geraakt over deze manier van begeleiden. Denny Kayser beveelt in zijn boek *Oplossingsgericht Begeleiden* (2010), aan om de ideeën over een oplossingsgerichte aanpak mee te nemen in de ontwikkelingen rondom Passend Onderwijs, De Brede School en Centra voor Jeugd en Gezin.

Kayser gebruikt in zijn boek het model van de pedagogische driehoek

Leerlingen, ouders en leerkrachten in de pedagogische driehoek maken deel uit van het schoolsysteem. Er is een constante wisselwerking tussen ouders, kind en school. Bij een oplossingsgerichte benadering worden de mensen in het systeem gezien als delen van de oplossing en niet van het probleem. Om tot een goede samenwerking te komen is het van belang om door een goede communicatie een zekere mate van samenhang te krijgen in de pedagogische visie van de school en de opvoedingsdoelen van de ouders. Hierbij wordt uitgegaan van de interactie met de ander en de competenties van de ander. Het is de bedoeling om feedback te krijgen en om de informatie van de ander te gebruiken om stappen in de toekomst te kunnen zetten. Op deze manier kan een brug gebouwd worden tussen school en ouders. Kayser beveelt aan om de oplossingsgerichte benadering in te bedden in de cultuur van de school. Om dit mogelijk te maken is een duidelijke visie op het benutten van de interactie tussen kind, ouder en leerkracht vereist en moeten er heldere doelen worden gesteld. Hij noemt als hulpmiddel hiervoor het werken volgens het Team – principe: Together Each Achieves More (Jackson & Mc Kergow, 2002).

De vier basisregels die daarbij als leidraad functioneren zijn:

- Als iets werkt doe het dan vaker
- Als het werkt leer het van / aan een ander
- Als het niet stuk is ga het dan niet repareren
- Probeer iets nieuws als iets niet werkt.

De doelen moeten SMART (*Specifiek – Meetbaar – Aanvaardbaar – Realistisch Tijdgebonden*) geformuleerd worden.

De belangrijkste oplossingsgerichte principes hierbij zijn:

- Sterke punten en talenten van kinderen, ouders en leerkrachten worden benadrukt.
- Er wordt gezocht naar uitzonderingen die kunnen worden beschouwd als (deel) oplossing.
- Er is aandacht voor de interactie tussen leerlingen, ouders en school. Een probleem op school blijft vaak voortduren omdat de leerling en/of de leerkrachten en/of de ouders er zodanig op blijven reageren dat het daardoor onbedoeld in stand wordt gehouden.
- Mogelijkheden worden onderzocht en de hulpbronnen van mensen worden gezocht. Het heeft meer zin om op zoek te gaan naar een oplossing voor het probleem dan de oorzaak ervan te begrijpen.

Kayser noemt hierbij van belang dat de leerkracht:

- het gedrag van de ouders op een positieve manier herkadert en normaliseert.
- zich neutraal opstelt.
- naar successen en uitzonderingen zoekt bij ouders en kind in de interactie tussen beiden.
- samen met de ouders doelen en strategieën bepaalt om het kind te helpen in zijn ontwikkeling.
- met de ouders de vooruitgang van hun eigen gedrag en dat van het kind evalueert.
- de aandacht richt op specifiek, observeerbaar gedrag en niet op emoties.
- met ouders alles bespreekt wat zij hebben geprobeerd om hun kind te steunen.
- bespreekt hoe dit ook in schoolsituaties kan worden toegepast.
- afspraken maakt met de ouders over wat zij met de school samen kunnen doen.
- zorgt voor feedback door vervolgesprekken tussen ouders en school te organiseren.

Bij weerstand van de ouders is het van belang om te reflecteren of de juiste vragen gesteld zijn, of de antwoorden van de ouders juist begrepen zijn en of er voldoende informatie aan de ouders is gegeven.

Ouders kunnen gemotiveerd worden door de volgende strategieën toe te passen:

- Inleven in de percepties en betekenisgeving van de ouder.
- Complimenten geven.
- Kijken naar vaardigheden in plaats van problemen.
- Positief taalgebruik.
- Ken je grenzen – speel niet de hulpverlener.
- Heb reële verwachtingen en maak kleine stappen.
- Geef informatie en communiceer ook schriftelijk.

Bovenstaande punten zijn voor mij belangrijk om mee te nemen in de gesprekken die ik met de leerkracht voer ter voorbereiding op de bijeenkomsten met de ouders. De visie die Kayser hierboven beschrijft past in de visie die ik zelf heb en die binnen mijn organisatie onderschreven wordt, dat ouders belangrijke partners zijn bij het onderwijs aan en omgaan met de leerlingen op onze school. Omdat de school een regionale school is die bezocht wordt door kinderen uit verschillende gemeenten is er minder spontaan contact met ouders dan op een school in de buurt en moet het overleg tussen school en ouders gepland worden.

2.4 Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school

Michael Durrant (2007), beschrijft in zijn boek het volgende model om te gebruiken in situaties die 'vastgelopen' zijn:

Interventies die verandering kunnen bewerkstelligen

Herkaderen (een wijziging aanbrengen in hoe tegen een probleem wordt aangekeken).

- Voor de leerling – een nieuwe kijk op de situatie kan leiden tot ander gedrag
- Voor de leerkracht – een nieuwe kijk op de situatie kan leiden tot andere reacties

Een patroon doorbreken (iets wijzigen aan het gedrag waarin het probleem tot uiting komt)

- Breng een (kleine) verandering aan in het gebruikelijke verloop van de gebeurtenissen die zich rondom een probleem afspelen
- Kleine veranderingen leiden tot grotere veranderingen
- Een opzettelijke kleine verandering brengt een gewoonte onder bewuste controle die anders 'onbewust' gebleven zou zijn

Observatie- opdracht

- Ga op zoek naar die keren dat je succes hebt / dat het goed gaat / dat je iets anders doet
- Levert informatie op over succes, waar weer op voortgeborduurd kan worden, en houdt de aandacht van de cliënt gericht op wat goed gaat

Oefen wat goed gaat (en ga er mee door)

- Doe meer van datgene wat werkt – voortbouwend op uitzonderingen of op veranderingen die al vóór de gesprekken aanwezig waren.
- Oefen in kleine stappen delen van de oplossingssituatie zoals jij die voor ogen hebt.

'Doe alsof' Taak

- Doe 'alsof' het wonder / de oplossing / het doel bereikt is
- Helpt de cliënt om zich anders te gedragen, helpt anderen om anders naar de cliënt te kijken, en voegt een speels element toe

Doe iets anders

- Introduceer een element van onvoorspelbaarheid
- Wanneer al het andere niets uithaalt, doe iets anders

M.Durrant, Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen op school, (2007),Antwerpen. Garant.

Durrant noemt uitzonderingen de machtige hoekstenen van verandering. Hij beschrijft één van de vier interventies uit de Korte Gezinstherapie van De Shazer en Molnar (1984) waarin zij cliënten de opdracht gaven om op bepaalde dingen te letten zodat ze op de volgende bijeenkomst konden vertellen wat er in hun gezin gebeurde waarvan ze wilden dat dit bleef gebeuren. Hierbij werd dus niet gekeken naar wat er mis ging maar naar wat er goed ging en hier werd vervolgens op voortgebouwd. Toekomstgerichte vragen, zoals de wondervraag en de schaalvraag, leveren informatie op over doelen. De antwoorden op de wondervraag kunnen worden gebruikt om met een cliënt realistische en haalbare doelen vast te stellen en deze te vertalen naar concrete gedragingen of veranderingen.

Deze vragen zijn in mijn onderzoek goed bruikbaar om samen met de leerkracht en ouders de doelen op te stellen. Cauffman geeft in zijn *Handboek Oplossingsgericht werken in het onderwijs* (2009, blz. 72) een protocol voor het gebruik van Schaalvragen. Bannink geeft in haar boek *Oplossingsgerichte vragen* (2009) voorbeelden van oplossingsgerichte vragen en oplossingsgerichte gespreksvoering die in de gesprekken met leerkrachten en ouders gebruikt kunnen worden.

In het boek van Durrant wordt een onderzoek beschreven van John Murphy (1992). Murphy stelt dat er bij de systeemtheoretische en strategische aanpak van de Korte Strategische Gezinsinterventie uitdrukkelijk van uit wordt gegaan dat werken met iedereen die bij het probleem betrokken is, een verandering van het probleem ten gevolge kan hebben. Ook is in het boek van Durrant een casus van Kate Kowalski (1990, *The girl with the know-how*) opgenomen waarin zij beschrijft dat het vaak voorkomt dat gezinnen zich wenden tot een therapeut met problemen die zich vooral op de school van hun kind afspelen, omdat ze niet weten wat ze zouden kunnen doen aan problemen die zich ver van huis afspelen. Zij maakte gebruik van een oplossingsgerichte benadering gebaseerd op de ideeën van de Shazer en zijn collega's, waarmee een visie op de oplossing voor het probleem ontwikkeld kon worden. Toen ook moeilijkheden thuis aan de orde kwamen, konden die, tegen de achtergrond van de oplossing die zich aandiende bij de andere problemen, besproken worden en kon ook de manier van opvoeden van de ouders aandacht krijgen.

Durrant beschrijft een situatie waarbij hij van een school gedetailleerde tabellen en checklijsten over het problematische gedrag van een leerling kreeg aangeleverd. De school was van mening dat de leerling langdurige therapie nodig had. De moeder van de leerling vond de problemen over het algemeen best te hanteren. Durrant verzocht de school om een zo gedetailleerd mogelijke registratie bij te houden van elke vorm van gedrag waaruit was op te maken dat de leerling in staat was om, hoe minimaal ook, goed te reageren op een gedragstherapie.

Doordat de focus van de school nu op positief gedrag gericht was, bleek enkele weken later dat de therapie door de school niet meer nodig werd geacht en dat men had gekozen voor een gecombineerde thuis - school aanpak waarin het gedrag van de leerling thuis en op school op dezelfde manier werd aangepakt. Toen Durrant doorvroeg over de bijzonderheden van de aanpak kwam de school met dezelfde ideeën als die welke moeder de hele tijd al had gehanteerd.

Bovenstaande voorbeelden bevestigen voor mij de noodzaak om te komen tot meer samenwerking en overleg tussen school en ouders (en leerling).

Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodiek en methode

3.1 Welke onderzoeksmethodiek heb ik gekozen?

Aangezien ik mijn onderzoek als professional in mijn eigen praktijk uitvoer en aspecten van mijn eigen werk wil verbeteren, is mijn onderzoek een actieonderzoek.

Volgens Harinck, F. (2009). *Basisprincipes Praktijkonderzoek*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant.) kunnen we actieonderzoek opvatten als een combinatie van planmatig handelen, onderzoeken en reflectie. De reflectie vormt in dit geheel de scharnier die handelen en onderzoeken aan elkaar koppelt. Aangezien actieonderzoek in het boek van Harinck summier wordt beschreven heb ik voor de uitwerking van mijn onderzoek het boek *Onderwijs van eigen makelij* gebruikt. (Ponte, P. (2010). Den Haag: Boom/Lemma .) Zij definieert actieonderzoek als:

- Onderzoek dat gericht is op het eigen handelen van docenten en de situatie waarin dat handelen plaatsvindt.
- Onderzoek waarbij docenten reflecteren op basis van systematisch verzamelde, geanalyseerde en geïnterpreteerde informatie.
- Onderzoek in dialoog met collega's binnen en buiten de school.
- Onderzoek waarbij leerlingen of andere doelgroepen als partners en belangrijke bron van informatie worden gezien.

In het buitenland wordt actieonderzoek gekoppeld aan de toenemende aandacht voor de pedagogische taak voor docenten en de ontwikkeling naar praktijkgerichte scholing waarbij de nadruk steeds meer komt te liggen op de werkplek, coaching, intervisie en zelfevaluatie.

Ponte noemt als centrale kenmerken van actieonderzoek:

- Reflectie en onderzoek
- Inzicht en verbetering
- Indicatoren voor verbetering
- Niveaus van verbetering
- Individueel en gezamenlijk handelen

Ik maak bij mijn onderzoek gebruik van de richtlijnen die Ponte heeft opgesteld voor actieonderzoek omtrent visie, bewijs, interpretatie en verklaring, dialoog, verbetering en ethiek. (Ponte, *Onderwijs van eigen makelij*, blz 99).

Voor de verzameling van gegevens gebruik ik de volgende instrumenten:

- Gestructureerde individuele interviews bij de start van het onderzoek. De vragen zijn hierbij vooraf opgesteld. Hierbij kan ik doorvragen op de antwoorden van de geïnterviewde persoon. Ik hanteer verschillende interviewvragen voor maatschappelijk werker, leerkrachten en ouders om informatie te verzamelen over de gedragsproblematiek, de hulpvragen, de toegepaste interventies enz. (zie bijlage)
- Ongestructureerde interviews met ouder en leerkracht gedurende het onderzoek.
- Indirecte observatie door middel van video- opnamen.
- Schaalvragen.
- Logboek en GROW – model.
- Triangulatie: vergelijking van gegevens die afkomstig zijn van verschillende bronnen en verkregen zijn door het gebruik van verschillende technieken.

3.2 Plan van aanpak

Bij mijn onderzoek zijn naast mijzelf twee leerkrachten, twee ouders en de schoolmaatschappelijk werker betrokken.

De ouders hebben met betrekking tot de opvoedingsproblematiek van hun kind een VHT-traject gevolgd. Bij de ene ouder is dit enkele jaren geleden, bij de andere ouder is het traject kortgeleden afgerond. Met de leerkrachten van de kinderen van deze ouders ga ik een SVIB-traject doen omdat de leerkracht een leervraag heeft met betrekking tot het omgaan met bepaalde gedragsproblemen van de leerling.

Ik heb een plan van aanpak en een tijdsplanning gemaakt.

De onderzoeksvraag is geformuleerd en de theoretische verkenning afgerond.

Ik ga een startinterview afnemen bij de ouders, de leerkrachten en de schoolmaatschappelijk werker. Door de interviews wil ik de vraagstelling van de ouders en leerkrachten omtrent de gedragsproblematiek bij deze kinderen helder krijgen en vaststellen of er overeenkomsten zijn in de vraagstelling van ouder en leerkracht.

Ook laat ik de ouders en leerkrachten door middel van schaalvragen benoemen hoe zij op dit moment het gedrag van het kind ervaren en wat ze willen bereiken.

Ik houd intakegesprekken met de leerkrachten om het doel van de SVIB- trajecten met de leerkracht en leerling vast te stellen, waarna ik de beginsituatie van het gedrag van de leerling in de klas met de camera in beeld ga brengen. Na deze opnames volgen er eerste gesprekken met de leerkrachten en worden er werkpunten opgesteld door de leerkrachten die zij gaan toepassen in de klas.

Na twee keer filmen en twee nagesprekken wordt een bijeenkomst met de ouders voorbereid door mij en de leerkracht.

In deze bijeenkomst worden effectieve interventies van leerkrachten en ouders met elkaar gedeeld en worden afspraken gemaakt over interventies die van elkaar geleerd / toegepast kunnen worden. Er worden SMART- doelen geformuleerd voor de laatste bijeenkomst, waarna ouders en leerkrachten de effectieve interventies van elkaar gaan toepassen in de thuis- en schoolsituatie. In de schoolsituatie wordt er vervolgens nog één keer gefilmd. In de laatste bijeenkomst worden ervaringen gedeeld en wordt vastgesteld of de doelen behaald zijn en de verwachtingen omtrent de schaalvragen uitgekomen zijn.

3.3 Logboek en GROW - model

Ik houd een logboek bij waarin ik het verloop van mijn onderzoek vastleg en de vervolgstappen plan.

Ik maak hierbij gebruik van onderstaand formulier.

Logboek voor actieonderzoek				
Naam:				
datum	activiteit	opbrengst	reflectie	voortgang

Uit: onderwijs van eigen makelij. P.Ponte ,2010

Het doel hiervan is:

- Het stap voor stap vormgeven van het onderzoek.
- Het vasthouden van de rode draad.
- Het inhoudelijk reflecteren op de voortgang.

Naast het logboek maak ik gebruik van het GROW model van John Whitmore (*Succesvol coachen, 2010*), omdat het bij actieonderzoek van belang is om planmatig te werken en het proces cyclisch te volgen. In dit proces worden doelen geformuleerd en waar nodig bijgesteld. Ook wordt er bepaald welke maatregelen en mogelijkheden er zijn om de doelen te realiseren.

GROW - model

<u>Goal:</u>	Wat is je doel? Wat wil je?
<u>Reality:</u>	Wat is de werkelijkheid? Wat gebeurt er?
<u>Options:</u>	Wat zou je (anders) kunnen doen? Welke mogelijkheden/ alternatieven heb je?
<u>Want:</u>	Wat wil je gaan doen? Wanneer? Hoe?

Dit model gebruik ik als reflectie instrument bij het proces, de gesprekken met leerkrachten en ouders en mijn eigen begeleiderscommunicatie. Hierbij maak ik gebruik van de kijkwijzer begeleiderscommunicatie aan de hand van het GROW – model (*Fontys OSO, R.A.J. van der Wegen, School Video Interactiebegeleiding en Praktijkonderzoek*).

3.4 Critical friends

Als critical friends maak ik gebruik van mijn LOL-groep van de SVIB – opleiding en van collega's binnen mijn organisatie (leerkracht en schoolmaatschappelijk werker).

Van hen hoop ik hulp te krijgen bij:

- de verkenning
- het modelleren
- het informeren
- het bemoedigen
- de uitwisseling

3.5 Ethiek

Bij mijn praktijkonderzoek houd ik rekening met de volgende ethische aspecten:

1. Vertrouwen, bedrog en zelfbedrog.

Ik ben open en eerlijk naar de personen die aan mijn onderzoek meewerken. Ik ben me er van bewust dat zij aan mijn onderzoek meewerken omdat ze vertrouwen hebben in mij.

2. Zorgvuldigheid en nalatigheid.

Ik zorg er voor dat alle betrokkenen relevant en begrijpelijk geïnformeerd worden en vraag hen geen gevoelige informatie naar buiten te brengen.

Alle betrokkenen bij mijn onderzoek worden door mij geanonimiseerd.

Ik houd me aan gemaakte afspraken.

3. Volledigheid en selectiviteit.

Ik geef een reëel beeld van de uitkomsten waarbij alle data vermeld worden zonder te veel uit te weiden.

4. Concurrentie en collegialiteit.

Ik durf me kwetsbaar op te stellen.

Ik laat de ander 'stralen'.

Ik zorg voor de bevordering van elkaars professionele houding.

5. Publiceren, auteurschap en geheimhouding.

Ik vraag feedback aan een buitenstaander ten aanzien van de leesbaarheid.

Ik denk aan de privacy van betrokkenen.

Ik zorg voor verwijzing naar de gebruikte bronnen en maak hierbij gebruik van de APA richtlijnen.

3.6 Validiteit en betrouwbaarheid

Validiteit:

Meet dit onderzoek daadwerkelijk wat ik meten wil?

Door het inzetten van verschillende instrumenten (interviews, video- opnames, schaalvragen, logboek, GROW- model) probeer ik zoveel mogelijk informatie te verzamelen ten behoeve van de interne validiteit van mijn onderzoek.

Ik schakel critical friends in om mijn onderzoeksproces te volgen en mij van feed-back te voorzien.

Reflectie is een belangrijk onderdeel van mijn onderzoek.

Sociaal wenselijk (reageren op basis van normen en verwachtingen) en *Hawthorne – effect* (vertekening door de aandacht die de onderzoekspersonen krijgen) kunnen bedreigingen zijn voor de interne validiteit.

De conclusies van dit onderzoek zeggen niets over de externe validiteit omdat het onderzoek beperkt is opgezet.

Betrouwbaarheid:

Mijn onderzoek is gericht op het verbeteren van de kwaliteit van mijn onderwijspraktijk en het handelen van de professionals binnen deze organisatie. Ik ben me er van bewust dat veel verzamelde gegevens subjectief zijn en dat het onderzoek is verricht met slechts twee leerkrachten en ouders en daardoor qua betrouwbaarheid van beperkte waarde is. Eenzelfde onderzoek met andere leerkrachten en ouders hoeft niet dezelfde resultaten op te leveren.

Hoofdstuk 4 Welke gegevens heb ik verzameld?

4.1 Dataverzameling: Kwalitatieve gegevens

**De activiteiten die ik heb ondernomen om gegevens te verzamelen:
Interviews, schaalvragen en SVIB-trajecten.**

Aangezien mijn onderzoek gericht was op de ouders en leerkrachten van slechts twee leerlingen heb ik alleen kwalitatieve gegevens verzameld. Omdat kwalitatieve gegevens lastiger te verwerken zijn dan kwantitatieve heb er voor gekozen om bij de start van mijn onderzoek voorgestructureerde interviews af te nemen bij de leerkrachten, de ouders en de schoolmaatschappelijk werker. Deze vragenlijsten zijn als bijlage 1 opgenomen bij het Praktijkonderzoek. Het doel van de interviews was het vergaren van informatie over ongewenst gedrag thuis en op school en de effectieve interventies die ouders en leerkrachten bij dit gedrag toepassen. Om één van mijn deelvragen te beantwoorden heb ik onderzocht of de 'hulpvragen' van ouders en leerkrachten overeenkwamen en met welke gedragsproblematiek ouders en leerkrachten te maken hadden. Ik gebruikte schaalvragen om aan het eind van mijn onderzoek het resultaat kunnen meten omtrent de beleving van ouders en leerkrachten over het gedrag van de kinderen aan de start en het eind van mijn onderzoek. Het interview met de schoolmaatschappelijk werkster voegde ik toe om de triangulatie toe te passen, omdat zij vanuit haar functie met beide groepen te maken heeft met vragen rondom gedragsproblematiek. In het kwalitatieve materiaal dat ik vanuit deze drie bronnen verkregen heb, heb ik structuur aangebracht door het op systematische wijze te verwerken. Ik heb alle gegevens doorgelezen en de gegevens die bij elkaar horen geclusterd. Op deze manier ben ik gekomen tot de volgende categorieën:

- Gedragsproblematiek
- Advies of hulp van anderen
- Effectieve interventies
- Hulp-, leer- en schaalvragen

Vervolgens heb ik, naar aanleiding van de leervragen, met de leerkrachten een SVIB – traject gedaan, waarbij ook de ouders betrokken werden. In de trajecten werd onder andere gebruik gemaakt van de effectieve interventies die in bovengenoemde categorieën genoemd werden. De gegevens die ik op deze manier verkregen heb hebben er toe geleid dat ik besloten heb aan het eind van mijn onderzoek opnieuw een interview af te nemen bij de ouders en leerkrachten om de opbrengst van het onderzoek te meten. Hierbij heb ik gebruik gemaakt van de vragenlijst die in bijlage 2 opgenomen is. Ik heb de schoolmaatschappelijk werker niet meer geïnterviewd omdat zij niet bij het vervolg van het onderzoek betrokken was.

4.2 Achtergrondinformatie

Leerling 1 is een jongen van 7 jaar, gediagnosticeerd met een aan autisme verwante stoornis (PDD-NOS). Hij bezoekt sinds 1 jaar het speciaal basisonderwijs en zit in groep 3. Daarvoor heeft hij groep 1 en 2 op het basisonderwijs bezocht. Het gezin bestaat uit vader, moeder, leerling 1 en een oudere broer die ook het speciaal basisonderwijs bezoekt.

Leerling 2 is een meisje van 10 jaar met een verleden waarbij, door een chronische ziekte, veel sprake was van ziekenhuisopnames. Zij bezoekt vanaf haar 4^e jaar het speciaal basisonderwijs en zit nu in een middenbouwgroep. Het gezin bestaat uit vader, moeder, leerling 2 en een jonger broertje dat een basisschool bezoekt. De ouders vragen zich af of er sprake is van een aan autisme verwante stoornis. Hier is nog geen nader onderzoek naar verricht.

4.2.1 Interview met ouders

Gedragsproblematiek.

De moeder van leerling 1 zegt dat het gedrag van haar zoon star is en dat het vaak moeilijk is om tot hem door te dringen. Hij kan er niet tegen als dingen anders lopen dan hij had verwacht. Hij vraagt veel aandacht en kan moeilijk op zijn beurt wachten.

De moeder van leerling 2 geeft aan dat haar dochter vaak haar eigen zin door wil drijven door over alles in discussie te gaan. Ze kan er niet tegen als dingen anders lopen dan ze verwacht had. Ze wordt dan druk en onzeker en zoekt veiligheid bij de ouders.

Advies of hulp van anderen.

De moeder van leerling 1 heeft meerdere gesprekken gevoerd met de schoolmaatschappelijk werker van SBO de Delta. Daarnaast heeft ze advies en hulp gevraagd bij een instantie voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie. Vanuit deze instantie is Video Home Training gegeven die kortgeleden is afgesloten. Ook hebben de ouders van leerling 1 een oudercursus gevolgd waarbij ouders onder begeleiding van een psycholoog ervaringen met elkaar uitwisselden. Momenteel wordt er nog één keer per maand thuis begeleiding gegeven door middel van gesprekken met een orthopedagoog. Moeder geeft aan ook op internet te zoeken naar adviezen en zij ondervindt steun van het bespreken van de problemen met andere ervaringsdeskundigen. Vorig schooljaar heeft ze veel mailcontact met de leerkracht van haar kind gehad over het gedrag. Ze heeft dit als positief ervaren maar helaas lukt dit volgens haar niet met iedere leerkracht. Aangezien SBO de Delta een streekschool is en veel kinderen met de taxi naar school komen is direct contact tussen ouder en leerkracht vaak moeilijk te realiseren. Ze heeft de indruk dat de belangrijkste effectieve interventies met betrekking tot het gedrag van haar kind op school door de ene leerkracht aan de andere worden overgedragen.

De moeder van leerling 2 heeft gesprekken met de schoolmaatschappelijk werker van SBO de Delta gevoerd. Ze heeft van haar het advies gekregen contact te zoeken met een instantie voor Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ). Vanuit deze instantie heeft het gezin Video Home Training gehad. Dit traject is al geruime tijd afgesloten en moeder geeft aan hier bruikbare adviezen te hebben ontvangen. Wel is het volgens moeder zo dat ze nu, na enige tijd, soms weer vergeet om deze adviezen te gebruiken. Moeder geeft aan dat er weinig contact is met de leerkracht met betrekking tot uitwisseling van effectieve interventies.

Vaak is er alleen contact tijdens de rapportgesprekken. Deze 10 minutengesprekken zijn te kort om het gedrag van de kinderen te bespreken

Effectieve interventies bij ongewenst gedrag.

De moeder van leerling 1 geeft aan de volgende interventies als effectief te ervaren:

- Consequent en duidelijk zijn.
- Het gewenste gedrag te benoemen en tot drie tellen.
- Structuur bieden en vaste rituelen hanteren voor dagelijkse dingen.
- Pictogrammen en Time-timer gebruiken. (een time-timer is een klok waarop je een bepaalde tijd kunt aangeven voor een activiteit).
- Werken met beloningen of wedstrijdjes. Ze merkt hierbij wel op dat ze steeds weer iets nieuws moet bedenken omdat deze interventies maar kort werken.
- Geven van complimentjes.
- Het ongewenste gedrag bespreken met het kind en samen oplossingen bedenken.

De moeder van leerling 2 geeft aan de volgende interventies als effectief te ervaren:

- Consequent en duidelijk zijn.
- Gewenst gedrag benoemen.
- Geven van complimentjes.
- Het ongewenste gedrag bespreken met het kind en samen oplossingen bedenken.

Hulp-, leer- en schaalvragen.

De hulpvraag van de ouder van leerling 1 bij het VHT traject: “Hoe kan ik zorgen dat mijn kind stopt met zeuren als ik met iemand aan het praten ben, op zijn beurt wacht en niet door blijft gaan met drammen?”

De schaalvraag: Het VHT traject is kortgeleden afgesloten. Op een schaal van 1 t/m 10 vindt moeder dat het gedrag nu op een 4 of 5 zit. Door samenwerking en overleg met de leerkracht hoopt moeder op een 7 te komen. Oplossingsgericht geformuleerd: Haar kind kan wachten tot moeder uitgepraat is en accepteren dat hij moet wachten met het stellen van een vraag of met iets dat hij wil vertellen.

De hulpvraag van de ouder van leerling 2 bij het VHT traject: “Hoe zorg ik dat mijn kind doet wat ik zeg zonder dat daar iedere keer een discussie op volgt of strijd over gevoerd moet worden?”

De schaalvraag: Het VHT traject is al enige tijd geleden afgesloten. Moeder geeft het gedrag op dit moment een 7 op de schaal van 1 t/m 10. Ze zegt dat ze soms het gevoel heeft zo in een televisieprogramma over kinderen met moeilijk gedrag te kunnen figureren maar kan ook van haar dochter genieten als ze thuis komt uit school. Ze geeft aan dat een 10 niet zal lukken maar ze zou wel op een 9 uit willen komen. Oplossingsgericht geformuleerd: Haar kind zou zich er bij neerleggen als moeder nee zegt als ze om iets vraagt en niet proberen om door een discussie of huilen toch haar zin te krijgen.

4.2.2 Interview met leerkrachten

Gedragsproblematiek

De leerkrachten geven aan in hun groep te maken te hebben met kinderen met verschillende vormen van gedragsproblematiek. ASS (Autisme Spectrum Stoornis), ADHD (Attention

Deficit Hyperactivity Disorder) en ODD (Oppositional Defiant Disorder) worden genoemd. De leerkrachten geven aan dat het voor hen in de klassensituatie lastig is dat veel kinderen zo slecht tegen prikkels en veranderingen kunnen. Kinderen met bovengenoemde stoornissen weten eveneens vaak niet wat ze in vrije situaties moeten doen en hebben hierbij hulp van de leerkracht nodig.

Advies of hulp van anderen

Als de leerkrachten adviezen van anderen nodig hebben raadplegen ze collega's, de intern begeleider, de schoolmaatschappelijk werker, de SVIB-er of de psycholoog van SBO de Delta. Ook worden leervragen ingebracht in de intervisie binnen het basisteamoverleg. De leerkrachten vinden SVIB een waardevolle begeleidingsmethode omdat zij hierdoor leren reflecteren op hun eigen gedrag met betrekking tot de gedragsproblematiek van de leerling, en omdat er op een positieve manier naar oplossingen wordt gezocht. De schoolmaatschappelijk werker wordt geraadpleegd bij vragen met betrekking tot de thuissituatie van leerlingen die van invloed kan zijn op het gedrag op school, zoals gescheiden ouders, pleegkinderen, ziekte of multi - probleemgezinnen. De leerkrachten geven aan dat ze het belangrijk vinden dat de toegang naar schoolmaatschappelijk werk laagdrempelig is. Bij specifieke vragen betreffende het gedrag van één bepaalde leerling wordt vaak de leerkracht geraadpleegd bij wie de leerling het voorgaande jaar in de groep zat.

Effectieve interventies bij ongewenst gedrag.

De leerkrachten ervaren de volgende interventies als effectief:

- Samen met de leerlingen positief geformuleerde gedragsregels opstellen.
- Sociale vaardigheidstraining in de klas afstemmen op de problematiek van de leerling.
- Pictogrammen gebruiken voor dagritme en gedragsregels.
- Bieden van structuur en hanteren van vaste rituelen.
- Gebruik maken van time-timer om de tijd van activiteiten aan te geven.
- Gebruik maken van afgeschermd 'prikkelarme' werkplekken.
- Rood/groen stoplicht bij zelfstandig werken om aan te geven wanneer je iets aan de leerkracht mag vragen.
- Gebruik maken van een 'nadenkplek' in de klas, 'afkoelplek' bij een andere leerkracht of 'achterwacht' bij onacceptabel gedrag.
- Ongewenst gedrag met de leerling zelf bespreken en oplossingen bedenken.

Aan het eind van het schooljaar vindt er overdracht van gegevens over de leerlingen naar de volgende leerkracht plaats door middel van een overdrachtsformulier, maar hierin worden voornamelijk de didactische gegevens beschreven. Bij de mondelinge overdracht worden wel adviezen met betrekking tot het gedrag van bepaalde

leerlingen gegeven maar deze worden niet schriftelijk vastgelegd in het dossier van de leerling. De leerkrachten geven aan dat dit een punt is dat verbeterd kan worden. Overleg met ouders vindt vaak alleen plaats tijdens de rapportgesprekken twee keer per jaar. Er is dan te weinig tijd om uitgebreid de gedragsproblematiek te bespreken omdat op deze momenten over de cognitieve vorderingen wordt gesproken. Er wordt niet gevraagd hoe ouders thuis met bepaald gedrag omgaan en welke aanpak zij hanteren. De leerkrachten geven soms adviezen aan ouders over het aanbrengen van structuur in het dagritme van de leerlingen met behulp van pictogrammen en/of een klok. Bij leerlingen met een LGF (Leerling Gebonden Financiering), op SBO de Delta zijn dit ongeveer 25 leerlingen met een cluster 1, 2, 3 of 4 indicatie voor speciaal onderwijs, wordt er structureel drie keer per jaar met ouders gesproken. Hierbij wordt ook de gedragsproblematiek uitgebreid besproken en worden er ervaringen met betrekking tot gedrag op school en thuis uitgewisseld.

Hulp-, leer- en schaalvragen

De leervraag van de leerkracht van leerling 1 bij het SVIB traject: “Hoe kan ik deze leerling leren om te gaan met uitgestelde aandacht, tijdens instructies zijn vinger laten opsteken en zorgen dat hij niet voor zijn beurt roept als hij iets wil zeggen?”

De schaalvraag: Op dit moment vindt ze dat de leerling ten opzichte van dit doel op een 6 zit op een schaal van 1 t/m 10. Ze zou heel tevreden zijn als hij na het SVIB traject op een 8 zou uitkomen. Oplossingsgericht geformuleerd: Het verschil met de huidige situatie zou zijn dat hij kan wachten met het stellen van een vraag tot de leerkracht klaar is met de instructie aan de andere leerlingen in het groepje. Hij zou weten dat, als het stoplicht op rood staat, ze even bezig is en dat hij dus even moet wachten of iets anders moet pakken. De leerkracht weet niet of ze door samen te werken met de moeder van de leerling nog hoger dan een 8 zal kunnen uitkomen. Ze geeft aan dat ze niet weet of moeder dezelfde problemen heeft en hoe ze dit thuis aanpakt. Ze hoopt dat ze iets van de aanpak van moeder kan leren zodat ze de 8 zal halen.

De leervraag van de leerkracht van leerling 2 bij het SVIB traject: “Hoe kan ik zorgen dat de leerling gewoon meedoet met de rest van de groep zonder dat ik daar eerst een discussie met haar over moet voeren en dat ze minder bezig is tegen medeleerlingen?”

De schaalvraag: Op dit moment zit ze ten opzichte van dit doel op een 6 op een schaal van 1 t/m 10. Na het SVIB traject denkt ze op een 8 uit te kunnen komen. Oplossingsgericht geformuleerd: Het verschil met de huidige situatie zou zijn dat ze doet wat de leerkracht zegt in plaats van haar eigen gang te gaan. Ze zou op een gewone manier tegen andere kinderen zeggen dat ze niet met ze wil spelen. Door ervaringen met moeder uit te wisselen en afspraken te maken over eenzelfde aanpak thuis en op school hoopt de leerkracht nog hoger uit te kunnen komen. Misschien zou het lukken op een 9 uit te komen. De leerling zou dan eerst aan de leerkracht vragen of ze iets mag doen in plaats van eigen initiatieven te ontplooien.

4.2.3 Interview met de schoolmaatschappelijk werker

Gedragsproblematiek.

De schoolmaatschappelijk werker (SMW-er) geeft in het interview aan dat 80 % van haar werk te maken heeft met gedragsproblematiek van leerlingen thuis. Ouders hebben te maken met boos, agressief of extreem aandacht vragend gedrag en weten niet hoe ze hier mee om moeten gaan. Ze komen dan met een hulpvraag bij de SMW-er omdat het gedrag van het kind een negatieve weerslag op het gezin heeft.

Advies of hulp van anderen.

De SMW-er probeert in één of twee gesprekken duidelijk te krijgen welke ondersteuning de ouders nodig hebben en verwijst ze door naar externe instanties. Het is afhankelijk van de intelligentie van het kind naar welke instantie er doorverwezen wordt. Bij een IQ onder 75 naar MEE en bij een IQ boven 75 naar Bureau Jeugdzorg. Ook wordt er wel eens naar een gespecialiseerde gezinshulp van thuiszorg of een andere zorgaanbieder doorverwezen. Indien de ouders gebaat zijn bij kortdurende begeleiding geeft de SMW-er zelf ondersteuning, vaak door middel van gesprekken en/of adviezen met betrekking tot structuur en dagritme.

Effectieve interventies.

De SMW-er maakt bij haar adviezen met betrekking tot gedrag gebruik van de volgende effectieve interventies:

- Structuur aanbrengen in de dagindeling, vaak op dezelfde wijze als dit op school gebeurt.
- Kinderen betrekken bij het vinden van een oplossing. Ze kunnen vaak zelf goed aangeven wat hen zou kunnen helpen.

Binnen SBO de Delta mist ze dat, voor sommige leerlingen met ernstige gedragsproblemen, de individuele aanpak schriftelijk vastgelegd wordt. Hier liggen nog kansen voor de school, waardoor sommige leerlingen die nu verwezen worden naar een cluster 4 school binnen het SBO zouden kunnen blijven functioneren. Ook zouden er in de overdrachtsformulieren meer handelingsadviezen met betrekking tot het gedrag van de leerling vermeld kunnen worden zodat de volgende leerkracht weet welke interventie wel en niet werkt bij dit kind. Ze heeft nog niet meegemaakt dat een aanpak die thuis goed werkt aan de leerkracht werd doorgegeven, andersom wel. Vaak mist ze de afstemming tussen ouders, kind en school. In het 10-minutengesprek is er vaak alleen eenrichtingsverkeer waarin de leerkracht aan de ouder vertelt over de cognitieve ontwikkelingen van het kind. Door tijdgebrek ontstaat soms miscommunicatie. Een uitzondering vormen de LGF gesprekken waarin wel meer tijd is voor overleg en afstemming tussen ouders en leerkracht. Er zou meer structureel overleg moeten zijn over het gedrag van een kind tussen ouders, leerkracht en intern begeleider. In incidentele gevallen zouden schoolmaatschappelijk werk en psycholoog hierbij aan kunnen schuiven.

4.3 De SVIB- trajecten.

Na de interviews heb ik een SVIB traject gedaan met de leerkrachten naar aanleiding van de leervragen die zij in het interview genoemd hebben. Deze trajecten bestonden uit een intakegesprek, drie klassenopnamen en drie nagesprekken. Na het tweede nagesprek bracht ik leerkracht en ouder samen. In alle gesprekken gebruikte ik het GROW- model (Goal – Reality – Options – Want) als leidraad voor het gesprek. Eerst werd het doel van het gesprek benoemd, werden beelden van de klassensituatie bekeken en besproken en werden effectieve interventies uitgewisseld en opties besproken om een succesvolle aanpak van elkaar te gebruiken in de thuis- of klassensituatie. Aan het eind van dit gesprek werden afspraken gemaakt over de interventies die ouder en leerkracht enkele weken gingen uitproberen in hun eigen situatie.

4.3.1 Traject leerling 1

Leervraag van de leerkracht: Hoe kan ik deze leerling leren om te gaan met uitgestelde aandacht, tijdens instructies zijn vinger laten opsteken en zorgen dat hij niet voor zijn beurt roept als hij iets wil zeggen?

Effect van de gebruikte interventies:

De leerkracht zag op de videobeelden dat de leerling baat had bij visualisatie van afspraken en regels. Ze visualiseerde daarom de afspraak ,‘ leerkracht niet storen’, voor de leerling door middel van een rood stophandje dat voor hem op tafel werd gezet als zij instructie aan de andere kinderen in het instructiegroepje gaf. Het rode stophandje vormde een barrière voor de leerling om aandacht van de juf te vragen. Tijdens de laatste video-opname werkte hij meer dan 10 minuten zelfstandig aan een opdracht zonder de leerkracht te storen en merkte hij op dat hij het stophandje eigenlijk niet meer nodig had. De moeder van de leerling besloot om het stophandje ook thuis in te zetten, omdat het voor haar moeilijk was om een telefoongesprek of gesprek met iemand anders te voeren zonder steeds gestoord te worden door leerling 1. Zij paste de interventie aan door haar hand op te steken als ze niet gestoord wilde worden. Tijdens het eindgesprek gaf moeder aan dat ze de interventie gebruikt heeft maar dat de thuissituatie wel verschilt van de schoolsituatie waardoor ze het regelmatig vergat. Ze werd er echter door haar zoon wel aan herinnerd dat ze haar hand op moest steken als hij haar niet mocht storen. Om tijdens klassikale instructies te voorkomen dat hij steeds door de klas riep besloot de leerkracht hem steeds als tweede een beurt te geven. Dit had als effect dat hij wel betrokken bleef bij de les, maar het antwoord niet meer door de klas schreeuwde omdat hij wist dat hij een beurt kreeg. Deze interventie was thuis niet te gebruiken. Moeder merkte op dat leerling 1 thuis iets meer geduld heeft als moeder met haar andere zoon in gesprek is, maar dat het effect niet zo duidelijk zichtbaar is als op school. Ze gaf hierbij aan dat de thuissituatie verschilt van de schoolsituatie. Er is op school meer structuur, terwijl de situatie thuis vrijer is. Ook is de negatieve wisselwerking met zijn oudere broer van invloed op het gedrag van leerling 1. Moeder geeft aan dat ze het gevoel heeft thuis steeds weer iets anders te moeten verzinnen omdat interventies maar kort effect hebben.

De leerkracht had besloten om gebruik te maken van de interventie die moeder thuis gebruikt, om als beloning bij goed gedrag, een cake met hem te gaan bakken. Ze was niet op de hoogte van het feit dat de leerling dit erg leuk vond. Tijdens het eindgesprek was ze om organisatorische redenen nog niet in staat geweest dit voornemen uit te voeren, maar gaf ze aan dit binnenkort te gaan doen.

Schaalvragen:

Moeder geeft aan dat haar zoon iets meer geduld heeft en soms even op zijn beurt kan wachten als hij haar iets wil vragen of vertellen, maar dat het geen 7 is geworden. Ze zegt dat ze nu op een 5 ½ - 6 zit in vergelijking tot de 4 of 5 aan de start van het traject. Ze merkt op dat het vooral komt door de interactie tussen haar beide kinderen dat ze niet het resultaat heeft geboekt wat ze gehoopt had. De leerkracht zegt dat zij erg tevreden is en zeker op de 8 uitkomt die ze als doelstelling had. De leerling kan nu zelfstandig meer dan 10 minuten met zijn werk bezig zijn zonder de leerkracht te storen en vraagt nog maar een enkele keer haar aandacht. Ook bij de klassikale instructie kan hij op zijn beurt wachten en schreeuwt niet meer door de klas.

Wat heeft het traject voor leerkracht en ouder betekend?

De leerkracht geeft aan dat haar houding ten opzichte van de leerling positief veranderd is van geïrriteerd naar begripvol en vriendelijk. Ze kan nu genieten van de opmerkingen die hij maakt. De gesprekken met moeder hebben achtergrondinformatie over de thuissituatie opgeleverd waardoor er meer begrip is voor het gedrag van de leerling. Leerkracht en moeder ervaren herkenning bij elkaar omtrent het omgaan met de gedragsproblemen. Er ontstond hierdoor een wij- gevoel van samen de problemen oppakken. Moeder zegt dat ze nu meer weet wat er op school speelt en dat dit de verhouding met haar zoon positief beïnvloedt. Het blijft echter lastig om hem op andere gedachten te brengen als hij zich iets in zijn hoofd heeft gezet en de verhouding met zijn broer is vaak problematisch.

Suggesties van moeder en leerkracht:

- Mailcontact onderhouden tussen ouders en leerkracht over het gedrag (positief en negatief).
- Positief blijven: Goed gedrag belonen is beter dan negatief gedrag bestraffen.
- Consequent zijn. Doe wat je hebt gezegd.
- Bij kinderen met gedragsproblematiek meer overleg tussen school en ouders om van elkaar te leren.
- Moeder geeft aan dat het zinvol zou zijn om tijdens het traject van Video Home Training ook contact met de leerkracht te hebben over de structuur die thuis en op school gehanteerd wordt en om te overleggen over afspraken en beloningen.

4.3.2 Traject leerling 2

Leervraag van de leerkracht: Hoe kan ik zorgen dat de leerling gewoon meedoet met de rest van de groep zonder dat ik daar eerst een discussie met haar over moet voeren en dat ze minder bazig is tegen medeleerlingen?

Effect van de gebruikte interventies

Op de videobeelden was te zien dat de leerling veel behoefte had aan structuur en dat ze genoot van het krijgen van complimentjes. Moeder vertelde dat dit ook in de Video Home Training wel tot uiting was gekomen en dat er thuis veel structuur geboden wordt. Na enige

tijd is echter toch weer de focus op ongewenst gedrag komen te liggen waardoor er nog weinig complimentjes worden gegeven. Ook de leerkracht was eerder geneigd ongewenst gedrag te benoemen dan complimenten te geven als het goed ging. Moeder en leerkracht spraken af om het gewenst gedrag te belonen door het geven van complimenten. Daarnaast werd er thuis en op school veel structuur geboden in het dagritme en waren ouders en leerkracht consequent in de aanpak. Ook werd er thuis en op school aandacht besteed aan het op een sociale manier omgaan met andere kinderen. Door duidelijkheid en structuur te bieden weet de leerling meer waar ze aan toe is en voert geen discussie meer om haar zin te krijgen. Moeder en leerkracht vinden beide dat ze een positievere instelling hebben gekregen door het geven van complimentjes, Dit had ook een positieve invloed op de leerling en de sfeer thuis en in de klas. Moeder heeft thuis een beloningssysteem ingesteld voor de eet- en drinkproblemen waardoor ook hier minder strijd over geleverd hoeft te worden. Moeder en leerkracht hebben veel gebruik gemaakt van dezelfde interventies, die in zowel de thuis- als schoolsituatie werkten. Moeder zegt dat het wel aan de problematiek ligt waar je mee te maken hebt of je interventies in beide gevallen werken. In dit geval was het heel goed mogelijk om afspraken te maken over structuur maar ze kan zich ook situaties voorstellen waarbij je in de thuissituatie meer moet 'schipperen', omdat je ook met andere kinderen binnen een gezin te maken hebt. Ze zegt dat kinderen thuis ook moeten accepteren dat dingen soms anders gaan dan je wilt

Schaalvragen

Aan de start van het traject zat moeder op een 7, haar doel was een 9. Ze geeft aan dat ze op een 8 ½ is uitgekomen. De 9 heeft ze niet helemaal gehaald maar ze is wel tevreden met het behaalde resultaat. De sfeer thuis is leuker, gezelliger. Af en toe dramt haar dochter nog wel eens even door maar nee blijft nee, en dat weet ze. Het doel van de leerkracht was een 8, terwijl ze aan de start van het traject op een 6 zat. Ze vindt dat ze op een 7 ½ is uitgekomen. De leerling weet nu wat wel en niet mag en accepteert dat ook. Daarnaast is ze liever tegen andere kinderen.

Wat heeft het traject voor leerkracht en ouder betekend?

Moeder zegt dat ze de ervaring heeft dat na enige tijd, (na het VHT – traject), de negatieve houding er weer insluipt en dat ze door samen met de leerkracht het gedrag te bespreken en de videobeelden te bekijken weer een positieve focus heeft gekregen. Ze besprak dit ook thuis met haar man en door samen weer meer complimentjes aan hun dochter te geven werkte dit door op de sfeer thuis. De leerkracht geeft aan dat ook zij door zelfreflectie een positievere houding ten opzichte van de leerling heeft gekregen en dat het contact daardoor verbeterd is. Moeder en leerkracht vinden het fijn dat ze van elkaar gehoord hebben hoe dingen thuis en op school gaan. Ze geven de meerwaarde aan van het op elkaar afstemmen van de aanpak op het gebied van structuur en consequent zijn. Het schept meer duidelijkheid voor de leerling.

Suggesties van moeder en leerkracht:

- Meer overleg tussen ouders en leerkracht om samen één lijn te trekken. In dit kader wordt het ook belangrijk gevonden om bij een VHT- traject in ieder geval ook één gesprek met de leerkracht in te plannen en ouders te betrekken bij een SVIB- traject als het om het gedrag van de leerling gaat

- Ook andere personeelsleden binnen school die met het kind werken erbij betrekken om allen dezelfde aanpak te hanteren
- Frequent contact tussen leerkracht en ouders onderhouden door middel van een contactschriftje of via de mail

4.4 Analyse en interpretatie

Analyse van de interviews

Na de interviews kan ik concluderen dat ouders en leerkrachten vaak tegen dezelfde problematiek aan lopen met betrekking tot het gedrag van de kinderen. Ze geven aan het lastig te vinden om te gaan met het feit dat kinderen vaak hun eigen zin door willen drijven en niet om kunnen gaan met het feit dat dingen anders gaan dan ze verwacht hadden.

De hulpvragen van de ouders bij het VHT traject waren nagenoeg dezelfde als de leervraag van de leerkrachten bij het SVIB traject. Leerkrachten en ouders gebruiken effectieve interventies zoals duidelijkheid, consequent zijn, structuur bieden en complimenteren. Ook bespreken ze het ongewenst gedrag met het kind zelf en proberen samen met het kind oplossingen te bedenken. Ook de schoolmaatschappelijk werker maakt gebruik van deze interventies door de ouders hierin te adviseren. Opvallend is dat door alle geïnterviewden genoemd wordt dat er weinig overleg is tussen ouders en leerkrachten over de gedragsproblematiek en de effectieve interventies. Ouders en leerkrachten raadplegen professionals, collega's, andere ouders of internet maar overleggen niet met diegene die het kind ook iedere dag meemaakt! Bij leerlingen met een LGF- indicatie wordt er wel van elkaars ervaringsdeskundigheid gebruik gemaakt. Er wordt door de school nog weinig op schrift vastgelegd omtrent handelingsadviezen bij individuele leerlingen met gedragsproblemen.

Analyse van de trajecten.

Bij beide trajecten beoordelen de leerkrachten en ouders het gedrag van de leerling positiever aan het eind van het traject dan aan het begin. Er was sprake van herkenning bij de ouders en de leerkrachten omtrent de problematiek thuis en op school. Ook ontstond er een gevoel van elkaars problemen serieus nemen en samen zoeken naar oplossingen. Door te kijken naar wat goed ging, ontstond er zowel bij de leerkrachten als bij de ouders een positieve focus. De interventies die door de leerkrachten toegepast worden zijn vaak ingebed in de structuur en het dagritme. Ouders geven aan dat de situatie thuis vrijer is en er ook met andere factoren rekening gehouden moet worden, waardoor het soms lastiger is om bepaalde interventies die in de klas goed werken ook thuis toe te passen. De interventies die door ouders en leerkrachten samen goed zijn toe te passen zijn vaak ingegeven door algemeen als succesvol geldende handelwijzen bij gedragsproblematiek, zoals consequent zijn, structuur bieden, complimenteren en belonen. Toch wordt er aangegeven dat het soms even weer nodig is de aandacht op het positieve effect van deze interventies te richten. Eén van de leerlingen herinnerde moeder er aan de interventie die op school werkte thuis ook toe te passen. Hieruit blijkt dat het zinvol is om samen af te stemmen welke interventies er gebruikt worden.

Hoofdstuk 5 Evaluatie, interpretatie, conclusie en aanbevelingen

5.1 Wat heeft het onderzoek opgeleverd?

Mijn onderzoek was er op gericht om volgens een oplossingsgerichte benadering te komen tot één gezamenlijke aanpak door ouders en leerkrachten bij een leerling met gedragsproblemen. Daarom is er in mijn onderzoek weinig aandacht besteed aan het analyseren van de problemen (hulp- en leervragen). In dit hoofdstuk zal ik de relatie leggen tussen mijn onderzoeksvraag, de verzamelde data en de literatuur en hieruit conclusies trekken en aanbevelingen voor mijn praktijk doen.

5.2 De relatie tussen de verzamelde data, de literatuur en de onderzoeksvraag.

Omdat bij mijn onderzoek gezinnen betrokken waren die een VHT traject hebben doorlopen is er vanuit deze begeleiding al een voorselectie geweest met betrekking tot de kans van slagen van de gepleegde interventies. Er moet een mogelijkheid zijn tot samenwerking en inhoudelijke afstemming. (Dekker en Biemans, 1994). Uit het onderzoek van Fukkink (2007), blijkt dat kortere programma's effectiever zijn voor de verbetering van opvoedingsvaardigheden. Aangezien SVIB ook uitgaat van kortdurende begeleiding liggen er hier mogelijkheden om de begeleiding thuis en op school op elkaar af te stemmen. In mijn onderzoek was dit niet mogelijk omdat de ouders de VHT al afgesloten hadden terwijl ik de leerkrachten begeleidde door middel van SVIB trajecten. Ook is er geen contact gelegd met de VHT begeleiders van de gezinnen. Er kon tijdens de SVIB wel gebruik gemaakt worden van de ervaringen die de ouders binnen hun traject hadden opgedaan en de interventies die zij hadden toegepast. Door één van de ouders werd aangegeven dat het goed zou zijn als er tijdens het VHT- traject ook een gesprek met de leerkracht zou zijn om de aanpak thuis en op school op elkaar af te stemmen. Kayser (2010), beveelt aan om de oplossingsgerichte benadering in te bedden in de cultuur van de school. Tijdens de SVIB –trajecten en de gesprekken met leerkrachten en ouders is gebruik gemaakt van de oplossingsgerichte benadering. Leerling 2 bleek het gewenste gedrag te vertonen door positieve aandacht en complimenten te ontvangen waarop leerkracht en moeder besloten deze interventies vaker toe te passen. Bij leerling 1 bleek het stophandje in de klas goed te werken waarop moeder besloot dit ook toe te gaan passen thuis. Kayser zegt dat er een constante wisselwerking is tussen school, ouders en kind. Om tot een goede samenwerking te komen is het van belang om door een goede communicatie een zekere mate van samenhang te krijgen in de pedagogische visie van de school en de opvoedingsdoelen van de ouders. In de eindgesprekken werd door ouders en leerkrachten aangegeven dat een oplossingsgerichte benadering een andere focus geeft op het probleemgedrag waardoor de houding ten opzichte van het kind positiever wordt. Durrant (2007), geeft in zijn boek voorbeelden van een oplossingsgerichte samenwerking tussen ouders en school die voor mij de noodzaak bevestigen om meer van elkaars ervaringsdeskundigheid gebruik te maken. Kayser (2010), noemt als kracht van oplossingsgerichte taal dat ze uitgaat van interactie met de ander en de competenties van de ander. De bedoeling is om feedback te krijgen en om de informatie van de ander te gebruiken om stappen in de toekomst te kunnen zetten. Door ouders als hulpbron te gebruiken toont de school respect voor het denken en doen van de

ouder. Hij wijst op het belang van een optimaal educatief klimaat, tijdige signalering van probleemgedrag, en een goed beleid op doorverwijzing en ondersteuning van ouders bij opvoedingsproblemen. Een duidelijk doel werkt motiverend. Stappen en subdoelen geven aan welke successen er zijn bereikt. Doelen moeten volgens Kayser positief en SMART gesteld zijn. Tijdens de SVIB- trajecten binnen mijn onderzoek werden de ouders als hulpbron gebruikt en waren er positieve doelen gesteld door het formuleren van hulp- en leervragen. Het bleek niet mogelijk om de doelen volledig SMART op te stellen. Successen werden meetbaar gemaakt door de schaalvragen te stellen.

5.2.1 Antwoorden op de onderzoeksvraag

Mijn onderzoeksvraag was:

Kan ik effectieve interventies van ouders en leerkrachten van kinderen met gedragsproblemen op een oplossingsgerichte manier samenbrengen zodat zij komen tot één gezamenlijke aanpak bij het kind?

De deelvragen:

- Hebben ouders en leerkrachten dezelfde hulpvragen met betrekking tot het gedrag van de kinderen? Zo ja, welke?
- Lukt het mij om de vanuit SVIB (School Video Interactie Begeleiding) en VHT (Video Home Training) geadviseerde positieve interventies op een oplossingsgerichte manier samen te brengen tot één gezamenlijke aanpak?
- Hoe wordt deze aanpak door ouders en leerkracht ervaren?

Om aan het eind van mijn onderzoek antwoord te kunnen geven op deze vragen heb ik een vragenlijst opgesteld die ik gehanteerd heb bij de eindgesprekken met de leerkrachten en ouders. Deze vragenlijst is opgenomen in bijlage 2.

In mijn onderzoek bleken de ouders en leerkrachten dezelfde hulpvragen te hebben. Zie hiervoor Hoofdstuk 2.2.1 en 2.2.2. De geadviseerde positieve interventies vanuit SVIB zijn door de ouders thuis ook toegepast maar bleken bij één traject lastiger in te bedden in de thuissituatie. Dit had onder andere te maken met de problematiek van de leerling en het feit dat één moeder thuis te maken had met nog een kind met forse gedragsproblematiek. Bij het andere traject hadden de interventies thuis en op school vrijwel hetzelfde effect. De positieve interventies die vanuit VIB aan de ouders waren geadviseerd, bleken vaak toegespitst te zijn op de gezinssituatie of bleken zo algemeen dat ze door de leerkrachten al werden toegepast. Dit waren vooral de adviezen gericht op structuur, regels, afspraken enzovoort.

De ouders en leerkrachten gaven aan dat de oplossingsgerichte manier van het bespreken van het gedrag een positieve invloed heeft op de houding van de ouder en de leerkracht en dat dit een gunstige invloed heeft op het gedrag van het kind. Het werkt om gewenst gedrag te belonen met complimentjes of kleine beloningen en consequent te zijn tegen de kinderen. Leerkrachten en ouders ervaren overleg over de gedragsproblematiek als waardevol omdat ze herkenning bij elkaar vinden in het omgaan met het gedrag en het zoeken naar oplossingen. Het bleek bij één traject wel mogelijk om tot één gezamenlijke aanpak te

komen, bij het andere traject bleek dit lastiger omdat de thuis- en schoolsituatie te verschillend zijn om bepaalde effectieve interventies met betrekking tot het gedrag van deze leerling zonder meer van elkaar over te nemen. Ouders en leerkrachten hadden het gevoel dat elkaars handelen versterkt werd door gezamenlijk overleg. Binnen dit overleg werden afspraken gemaakt over het hanteren van regels en structuur zoals het gebruik van pictogrammen in het dagritme van de kinderen, het gebruik van een time- timer, enz.

5.3 Conclusies

Aan het eind van mijn onderzoek kan ik concluderen dat het niet in alle gevallen mogelijk is om interventies die op school of thuis effectief blijken te zijn zonder meer van elkaar over te nemen omdat de school- en thuissituatie daarvoor te veel van elkaar verschillen. De schoolsituatie biedt meer structuur dan de thuissituatie, waarin het kind meer vrije momenten kent. Hierdoor zijn bepaalde interventies die op school effectief zijn moeilijker toe te passen door de ouders. Wel geven ouders en leerkrachten aan dat het mogelijk is om gezamenlijk afspraken te maken over de volgende interventies:

- Duidelijk en consequent zijn
- Structuur bieden
- Complimenteren
- Ongewenst gedrag bespreken en samen naar oplossingen zoeken

Deze interventies bieden een goede basis om op oplossingsgerichte wijze de gedragsproblemen te bespreken. Er werd door de deelnemers aan het onderzoek aangegeven dat deze manier van overleggen een positieve invloed heeft op het gedrag en de houding van zowel leerkracht als ouder ten opzichte van het kind. Door te kijken naar wat wel goed gaat ontstaat er een positieve focus. Er is hier een duidelijke link te leggen naar de Video Interaction Guidance in Schotland die mij inspireerde tot het doen van dit onderzoek. Ook hier vond door de positieve focus een gunstige verandering in gedrag en relatie plaats bij de deelnemers als gevolg van het eerlijk en open bespreken van de problematiek, de herkenning en het samen zoeken naar oplossingen. Het lijkt daarom zinvol om regelmatig structureel overleg te plannen tussen ouders en leerkrachten van leerlingen met gedragsproblemen. Hierbij is het niet echt noodzakelijk om elkaars effectieve interventies over te nemen, het samen praten over wat werkt en wat niet blijkt voldoende om zelf een positieve interventie binnen de eigen situatie te bedenken of afspraken op elkaar af te stemmen. Uit de schaalvragen die aan het begin van het onderzoek aan ouders en leerkrachten gesteld zijn, blijkt dat zowel de leerkrachten als de ouders positiever denken over het gedrag van het kind aan het eind van het onderzoek. Zowel thuis als op school is er een verbetering in het gedrag opgetreden. De resultaten zijn echter niet objectief te meten. De verkregen gegevens zijn subjectief en zeggen door de beperkte opzet van het onderzoek niets over de externe validiteit.

Ook kan het feit dat de leerlingen op de hoogte waren van de trajecten en het overleg tussen de ouders en leerkrachten invloed hebben gehad op het gedrag van de leerlingen (*Hawthorne – effect*) en dus op de interne validiteit.

5.4 Aanbevelingen voor de praktijk

Binnen mijn eigen praktijk wil ik na het doen van dit onderzoek aanbevelen om bij kinderen waarbij de leerkrachten een leervraag hebben die betrekking heeft op gedragsproblematiek ouders te betrekken bij het SVIB-traject en het overleg over effectieve interventies en de aanpak van de problemen. Daarnaast is het aan te bevelen om naast het periodieke overleg over de cognitieve vorderingen van de leerling bij leerlingen met gedragsproblematiek structureel tijd in te plannen voor overleg met de ouders over de aanpak van deze gedragsproblemen. Hierin kunnen vragen van leerkrachten ook aan ouders voorgelegd worden. Als ouders niet dezelfde vraag hebben, kunnen ze mogelijk wel tips geven waarom het thuis wel goed gaat. In dit overleg kan eventueel naast de intern begeleider ook schoolmaatschappelijk werk of een ander lid van het Zorgteam van de school aan het gesprek deelnemen. Als voorbeeld voor dit overleg kan het structurele overleg van de LGF leerlingen dienen. Door de ouders werd aangegeven dat frequent schriftelijk contact op prijs werd gesteld. In dit kader is het aan te bevelen om de school- mailadressen van de leerkrachten op te nemen in de schoolgids zodat het voor ouders gemakkelijker is om contact op te nemen. Leerkrachten zouden interventies die effectief zijn gebleken met betrekking tot het gedrag van een bepaalde leerling moeten noteren in het dossier van de leerling zodat volgende leerkrachten op de hoogte zijn van wel of niet werkende interventies. Aangezien het een eis van de inspectie is om in het speciaal basisonderwijs voor alle leerlingen een onderwijsperspectief op te stellen, dat twee keer per jaar met de ouders wordt besproken, zou dit document de aangewezen plaats zijn om deze notitie te maken. Hierin kunnen dan de sociaal – emotionele - en onderwijsbehoeften met betrekking tot het gedrag van het kind opgenomen worden. De suggestie die door de ouders werd gedaan om bij VHT-trajecten ook een gesprek met de leerkracht in te plannen zal ik doorspelen naar de school maatschappelijk werker, aangezien dit binnen haar werkterrein valt.

Hoofdstuk 6 Nawoord

Ik heb het uitvoeren van dit onderzoek als intensief maar erg leerzaam ervaren. Indien ik meer tijd had gehad, had ik dit onderwerp uitgebreider willen onderzoeken met meerdere gezinnen en leerkrachten. Graag had ik ook de leerlingen zelf erbij willen betrekken omdat binnen het oplossingsgericht begeleiden leerlingen zelf vaak goed kunnen aangeven wat ze nodig hebben. Ook was het fijn geweest om echt samen te kunnen werken met de begeleidster die de VHT in de gezinnen deed. Vanwege de tijdsdruk heb ik mij moeten beperken tot de ouders en de leerkrachten. Misschien dat mijn onderzoek andere studenten inspireert om op dit onderzoek voort te borduren. Ik heb gemerkt dat het belangrijk is om voldoende tijd te nemen voor het helder krijgen van de onderzoeksvraag en de deelvragen. Hieraan heeft de feedback van mijn leer- en onderzoeksgroep en van de andere studenten van de SVIB- opleiding een belangrijke bijdrage geleverd. Terugkijkend op het onderzoek zou ik een volgende keer in de gesprekken meer focussen op de oplossingsgerichte aanpak dan op het komen tot één gezamenlijke aanpak, en dus andere deelvragen formuleren. Om me voor te bereiden op het eigenlijke onderzoek heb ik veel tijd uitgetrokken voor literatuurstudie. Ik heb gemerkt dat dit een goede keuze was omdat ik hierdoor met meer 'bagage' aan het onderzoek begon. Door de tijd die mijn voorbereiding nam, had ik minder tijd over voor het uitvoeren van het praktijkonderzoek. Het doen van interviews, het uitvoeren van twee volledige SVIB-trajecten en daarnaast nog het inplannen van de gesprekken met ouders en leerkrachten gezamenlijk, vergde veel tijd. Tussen de filmopnames moesten enkele weken zitten om de interventies uit te proberen en daarnaast diende ik rekening te houden met de agenda's van ouders en leerkrachten. Ik heb daarom een strakke tijdsplanning gemaakt en gewerkt met een logboek waarin ik de vorderingen binnen het onderzoek bijhield, reflecteerde op de opbrengsten en vervolgstappen plande. Het hanteren van het GROW- model bij de gesprekken die ik voerde met de ouders en leerkrachten bleek een goede keuze te zijn om de focus te houden op het doel van het onderzoek, de huidige situatie, de mogelijkheden tot verandering van deze situatie en de keuzes die hierin gemaakt werden door ouder / leerkracht. Ik ben tevreden over de opbrengst en de aanbevelingen die ik heb gedaan en hoop dat er binnen de organisatie aandacht voor deze aanbevelingen zal zijn. Er zal hiermee een stap voorwaarts worden gezet in het creëren van Passend Onderwijs voor leerlingen met gedragsproblemen.

Ik wil iedereen bedanken voor de steun die ik kreeg tijdens mijn onderzoek, in het bijzonder de leerkrachten en ouders die aan het onderzoek hebben meegewerkt en de collega's die mij als 'critical friend' van feedback hebben voorzien. Daarnaast een woord van dank aan mijn begeleidster van Fontys en mijn medestudenten voor de feedback en ondersteuning op momenten waar het proces moeizaam verliep. Tot slot wil ik mijn echtgenoot en kinderen bedanken voor het lezen van de ruwe versie van mijn meesterstuk, het redigeren van de tekst en de support die ik van hen ontving tijdens het onderzoek.

Literatuurlijst

Bannink, F. (2009). 1001 Oplossingsgerichte vragen, Amsterdam: Harcourt Book Publishers.

Cauffman, L.(2009). Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs, Amsterdam: Boom Onderwijs.

Dekker, T & Biemans, H. (1994). Video Home Training in gezinnen, Houten / Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Durrant. M. (2007). Creatieve oplossingen bij gedragsproblemen, Antwerpen: Garant.

Fukkink, R. (2007). Video-feedback in breedbeeld-perspectief: *Een meta-analyse van de effecten van video- feedback in gezinsprogramma's*. SCO Kohnstam Instituut.

Harinck, F. (2009). Basisprincipes praktijkonderzoek, Antwerpen – Apeldoorn: Garant.

Kayser, D. (2010). Oplossingsgericht Begeleiden in het Primair Onderwijs, Bussum: Coutinho.

Kennedy, H. (2009). Video Interaction Guidance in Scotland, PPP, portal Fontys.

Murphy, J. (1992). Brief strategic family intervention for school – related problems, uitgever onbekend.

Ponte, P. (2010). Onderwijs van eigen makelij, Den Haag: Boom / Lemma.

Stichting Lichaamstaal. (jaartal onbekend) De druk van druk gedrag. (DVD)

Whitmore, J. (2010). Succesvol coachen, Amsterdam: Nelissen.

Bijlage 1: Interviewvragen aan ouder, leerkracht en maatschappelijk werker

Interviewvragen praktijkonderzoek: Ouder

- 1 Komt het vaak voor dat uw kind thuis ongewenst gedrag vertoont?
- 2 Kunt u voorbeelden geven van ongewenst gedrag dat voor u als ouder lastig is om mee om te gaan?
- 3 Wat doet u als uw kind ongewenst gedrag vertoont?
- 4 Welke waarden, normen en regels vindt u belangrijk bij de opvoeding van uw kind?
- 5 Overlegt u wel eens over de gedragsproblemen van uw kind met de leerkracht. Hoe vaak? Wanneer? Hoe?
- 6 Past u wel eens een aanpak toe waarvan u denkt dat die ook in de klas van uw kind goed toe te passen zou zijn?
- 7 Welke aanpak is dat?
- 8 Krijgt u wel eens bruikbare tips van leerkrachten met betrekking tot de omgang met uw kind?
Kunt u voorbeelden noemen?
- 9 Aan wie vraagt u advies over de omgang met uw kind als u het zelf even niet meer weet?
- 10 Welke adviezen krijgt u van deze personen?
- 11 Hebt u hulp of advies van andere instanties zoals Accare, Lentis enz. gekregen?
Welke adviezen hebben een positieve invloed gehad?
- 12 Hebt u ervaring met Video Home Training?
- 13 Wat was uw hulpvraag met betrekking tot de Video Home Training?
Welke positieve ervaringen en adviezen voor aanpak neemt u hieruit mee?
- 14 Geeft u deze ervaringen en adviezen door aan de leerkracht van uw kind?
- 15 Bespreekt u het gedrag ook met uw kind?
Welke oplossingen draagt uw kind zelf aan?
- 16 Bespreekt u dit met de leerkracht?
- 17 Als uw kind naar een volgende groep gaat, is de leerkracht van deze groep naar uw mening voldoende op de hoogte van de problematiek van uw kind en de handelwijze die het best werkt bij uw kind?
- 18 Hebt u op dit moment een hulpvraag met betrekking tot het gedrag van uw kind? Zo ja, welke vraag is dit?
- 19 Kunt u op een schaal van 1 t/m 10 aangeven hoe u het gedrag op dit moment ervaart.
- 20 Welk gedrag zou u graag willen bereiken bij uw kind?
- 21 Als dit lukt waar zou uw kind dan uitkomen op een schaal van 1 t/m 10?
- 22 Denkt u hoger uit te kunnen komen door samenwerking met de leerkracht van uw kind? Hoe hoog?
- 23 Wat zou er dan nog beter gaan?
- 24 Wilt u nog iets toevoegen aan dit interview?

Interviewvragen praktijkonderzoek: Leerkracht

- 1 Met welke vormen van gedragsproblematiek heb je in jouw klas te maken?
- 2 Welke gedragsproblematiek vind je het meest lastig om mee om te gaan in de klas (of in vrije situaties)
- 3 Wat doe je als een kind in jouw groep ongewenst gedrag vertoont?
- 4 Wat werkt het meest effectief?
- 5 Welke waarden, normen en regels vind jij belangrijk op school en in je klas?
- 6 Overleg je wel eens over de gedragsproblemen van leerlingen met de ouders?
Hoe vaak? Wanneer? Hoe?
- 7 Pas je wel eens een aanpak toe die je ook aan de ouders van een leerling doorgeeft / zou willen doorgeven?
- 8 Krijg je wel eens bruikbare tips van ouders met betrekking tot de omgang met hun kind?
Kun je voorbeelden noemen?
- 9 Aan wie vraag je advies binnen school als je het zelf even niet meer weet?
- 10 Welke adviezen krijg je van deze persoon/ personen?
- 11 Heb je wel eens hulp aan de schoolmaatschappelijk werker gevraagd? Voor welke problematiek? Welke adviezen kreeg je?
- 12 Heb je ervaring met SVIB met betrekking tot gedragsproblematiek?
Zo ja, welke positieve ervaringen neem je hieruit mee?
- 13 Bespreek je het gedrag met de leerling ?
Welke oplossingen draagt de leerling zelf aan
- 14 Hoe geef je interventies die bij een leerling goed werken door aan de volgende collega?
- 15 Welke gedragsproblematiek staat bij de leerling waarmee het huidige SVIB traject wordt gevolgd het meest op de voorgrond?
- 16 Wat zou je aan het eind van het traject willen bereiken?
- 17 Waar sta je ten opzichte van dit doel op dit moment op een schaal van 1 t/m 10?
- 18 Waar denk je op een schaal van 1 t/m 10 te kunnen komen?
- 19 Wat zou er in het gedrag van de leerling dan veranderd moeten zijn?
- 20 Denk je hoger uit te kunnen komen door samenwerking met de ouders van de leerling? Hoe hoog?
- 21 Wat zou er in het gedrag van de leerling dan nog beter gaan?
- 22 Wil je nog iets toevoegen aan dit interview?

Interviewvragen praktijkonderzoek: schoolmaatschappelijk werk

1. Heb je vaak te maken met vragen rondom gedragsproblematiek? Wie komen er met vragen over gedragsproblematiek bij jou?
2. Welke vragen worden er gesteld?
3. Welke gedragsproblematiek vragen vind je lastig met betrekking tot advisering?
4. Is er overleg tussen ouders en leerkrachten over de aanpak van gedragsproblemen? Hoe vaak? Wanneer?
5. Wordt er wel eens een effectieve aanpak thuis of op school doorgegeven aan leerkracht of ouders? Op welke manier gebeurt dit?
6. Wordt een effectieve aanpak door de ene leerkracht aan een volgende leerkracht doorgegeven? Op welke manier wordt dit gedaan?
Heb je suggesties met betrekking punt 5 en 6?
7. Worden de leerlingen betrokken bij het vinden van oplossingen?
8. Welke adviezen geef je zelf?
Wat werkt goed?
9. Verwijs je ouders/ leerkrachten wel eens door naar externe instanties? Welke instanties?
Welke hulp bieden deze instanties?
Zijn deze instanties gericht op school én ouders of op één van beide?
Kun je voorbeelden geven van positieve ervaringen met adviezen van externe instanties.
10. Wat mis je bij jouw begeleiding van ouders/ leerkrachten/ leerlingen?
Hoe wil/ kun je dit veranderen?
11. Wat mis je binnen SBO de Delta in de begeleiding van kinderen met gedragsproblematiek?
12. Wil je nog iets toevoegen aan dit interview?

Bijlage 2: Vragenlijst voor de eindgesprekken met ouders en leerkrachten

1. Hebben de ouders en leerkrachten effectieve interventies van elkaar gebruikt?
2. Werkte dit? Thuis? Op school?

Hoe reageerden de kinderen op de interventies?

3. Is het mogelijk om op school en thuis dezelfde aanpak te gebruiken?

Zo nee, welke mogelijkheden zijn er dan wel om te komen tot gezamenlijke afspraken?

4. Schaalvragen:

Moeder leerling 1: Start: 4 of 5 Doel: 7

Haar kind zou dan meer geduld hebben, beter op zijn beurt kunnen wachten en accepteren dat hij even moet wachten met het stellen van een vraag of met iets dat hij wil vertellen.

Welk cijfer geeft moeder nu op een schaal van 1 t/m 10? Wat is er veranderd?

Leerkracht leerling 1: Start: 6 Doel: 8

De leerling zou dan niet meer over het papier van de leerkracht hangen terwijl zij instructie aan andere leerlingen geeft. Hij zou niet aan haar mouw trekken om haar aandacht te vragen omdat hij klaar is en hulp nodig heeft of iets niet begrijpt. Hij zou dan weten dat ze even bezig is en dat hij dus even moet wachten of iets anders moet pakken.

Welk cijfer geeft de leerkracht nu op een schaal van 1 t/m 10? Wat is er veranderd?

Moeder leerling 2: Start: 7 Doel: 9

Haar kind zou zich er dan bij neerleggen als moeder nee zegt als ze om iets vraagt en niet proberen om door een discussie of huilen toch haar zin te krijgen.

Welk cijfer geeft moeder nu op een schaal van 1 t/m 10? Wat is er veranderd?

Leerkracht leerling 2: Start: 6 Doel: 8

De leerling zou dan doen wat de leerkracht zegt, in plaats van haar eigen gang te gaan en op een gewone manier tegen andere kinderen zeggen dat ze niet met ze wil spelen.

Welk cijfer geeft de leerkracht nu op een schaal van 1 t/m/ 10? Wat is er veranderd?

5. Wat heeft het proces met leerkracht en ouders gedaan?

Hoe hebben ze de het overleg en de samenwerking met betrekking tot de gedragsproblematiek van de kinderen ervaren?

Wat heeft het overleg met de ouders toegevoegd aan het SVIB traject?

Wat zou overleg met de leerkracht gedurende een VHT – traject toe kunnen voegen?

6. Suggesties van leerkrachten en ouders met betrekking tot adviezen aan de school.